

Torsdag med THORS

28.4.88

PRYO, en förkortning av uttrycket "praktiserande yrkesorientering", är ett nyskapat ord som används främst i skolsammanhang. Prof. Thors betecknar ordet som ett typiskt initialord som visar "skriftens makt över talet".

Nyligen var det i spalten tal om svenska namn för den välkända **Chamaenerion angustifolium**, den rödviolettblommiga ört som så här års blommar t.ex. vid stenrösen, gårdsgårdar och på andra ställen, vilka bär spår av mänsklig verksamhet. Jag konstaterade att växten bland intresserade lekmän ofta heter "epilobium" men i flororna förs till ett annat släkte, Chamaenerion. Det namn som i flororna ofta ges växten, **mjölke** eller **mjölkört**, förefaller åtminstone mig föga betecknande.

Ett par insändare har gjort påpekanden med anledning av inlägget. Den ene säger att växten i hans nyländska hemtrakt ofta får heta **svedjegräs**. Namnet hör givetvis till dem som betecknar att växtplatsen, som ovan sades, ofta "bär spår av mänsklig verksamhet". Med en liten ändring skulle det kunna bli ett förträffligt namn i allmännare bruk: det kunde upptas i formen **svedjeört** (växten är ju inte något "gräs"). Den andre insändaren påpekar att

växten i vissa floror kallas **duntrav**. Andra förbehåller **duntrav** eller **dunört** för vissa arter som liknar "svedjeörten" (Chamaenerion).

□

Samme insändare har fäst sig vid orden **pryo** och **prya**. Båda orden tillhör väsentligen, men inte uteslutande, det rikssvenska språkbruket, främst i skolor. Jag har dock hört verbet **prya** någon gång här hos oss. Det intressanta är att både **pryo** och **prya** egentligen är uppkomna genom utläsning av förkortningar, **pryo** står för "praktisk yrkesorientering". Till **pryo** har sedan verbet (att) **prya** bildats.

Fall som **pryo** kan sägas vara exempel på det tryckta ordets makt. **Pryo** är bildat till de ursprungliga ordens begynnelsebokstäver, ett slags initialord.

Mer typiska initialord är sådana, där bara de allra första bokstäverna i de ingående orden har tagits med. Goda exempel är **PM, WC** och **VD** av **pro memoria** (latin, ordagrant "för minnet" d.v.s. "för att ihågkommas"), **water closet** och verkställande direktör. Samtliga tre fallen förekommer också i tal i sin förkortade form och åtminstone **PM** och **WC** har blivit substantiv med artikel: **en** (eller: **ett**) **pm**, **ett** **ve**. Andra exempel på initialord, som brukas också i tal, är det rikssvenska **UD 3(utrikesdepartementet)** och det motsvarande **finländska UM** (utrikesministeriet) samt **UB** (universitetsbiblioteket).

□

Skriftens inflytande på talet kommer också till synes i sådana fall där man uttalar en längre förkortning som i skrift består av en något längre del av ett ord, avbruten med en punkt. Typiska fall av sådana förkortningar i tal är vissa beteckningar för avlagda examina: **fil. kand.** ("filosofie kandidat"), **fil. mag.** ("filosofie magister") och **jur. kand.** ("juris kandidat"), i tal ofta uttalade enligt mönstret "Han blev filkand i fjol".

De i tal brukade förkortningarna visar alltså "skriftens makt över talet".

Carl-Eric Thors